

corruptiones ejus & pondus oderunt. Non itaque nullum corpus, sed incorruptum & celerimum corpus volunt habere: sed putant nullum corpus esse si tale fuerit, quia tale aliquid esse animam putant. Quod autem continentia quadam & laboribus quasi persequi videntur corpora sua, qui hoc rectè faciunt, non id agunt ut non habeant corpus, sed ut habeant subjugatum & paratum ad opera necessaria. Libidines enim malè utentes corpore, id est, consuetudines & inclinationes animæ ad fruendum inferioribus, per ipsius corporis laboriosam quamdam militiam extinguere affectant. Nam non se interimunt, sed curam suæ valetudinis gerunt.

Gal. 5.17. 25. Qui autem perversè id agunt, quasi naturaliter inimico suo corpori bellum ingerunt. In quo fallit eos quod legunt: *Caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem: hæc enim sibi invicem adversantur.* Dictum est enim hoc propter indomitam carnalem consuetudinem, adversus quam spiritus concupiscit, non ut interimat corpus, sed ut ^a concupiscentia ejus, id est, consuetudine mala edomita, faciat spiritui subjugatum, quod naturalis ordo desiderat. Quia enim hoc erit post resurrectionem, ut corpus omnimodò cum quiete summa spiritui subditum immortaliter vigeat, hoc etiam in hac vita meditandum est, ut consuetudo carnalis mutetur in melius, nec inordinatis moribus resistat spiritui. Quod donec fiat, caro concupiscit

^a Editi hactenus, sed ut concupiscentiam ejus, id est, consuetudinem malè domitam faciat spiritui subjugatum. Cui lectioni præstat longe ea, quam ex MSS. restitimus.

piscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem: non per odium resistente spirita, sed per principatum; quia magis quòd diligit, vult subditum esse meliori: nec per odium resistente carne, sed per consuetudinis vinculum, quod à parentum etiam propagine inveteratum naturæ lege inolevit. Id ergo agit spiritus in domanda carne, ut solvat malæ consuetudinis quasi pacta perversa, & fiat pax consuetudinis bonæ. Tamen nec isti qui falsa opinione depravati corpora sua detestantur, parati essent unum oculum vel sine sensu doloris amittere, etiamsi in altero tantus cernendi sensus remaneret, quantus erat in duobus, nisi aliqua res quæ præponenda esset, urgeret. Isto atque hujusmodi documento satis ostenditur eis, qui sine pertinacia verum requirunt, quàm certa sententia sit Apostoli, ubi ait: *Nemo enim unquam carnem suam odio habuit.* Addit etiam: *Sed nutrit & fovet eam, sicut Christus Ecclesiam.*

Ephes. 5. 29.

26. MODUS ergo diligendi præcipiendus est homini, id est, quomodo se diligit ut pro sit sibi. Quin autem se diligit, & prodesse sibi velit, dubitare dementis est. Præcipiendum etiam quomodo corpus suum diligit, ut ei ordinatè prudenterque consulat. Nam quòd diligit etiam corpus suum, idque salvum habere atque integrum velit, æquè manifestum est. Aliquid itaque amplius diligere aliquis potest quàm salutem atque integritatem corporis sui. Nam multi & dolores & amissiones nonnullorum membrorum voluntarias suscepisse inveniuntur, sed ut alia, quæ amplius diligebant, consequerentur. Non ergo propterea quisquam dicendus est non diligere salutem atque incolumitatem corporis sui, quia plus

CAP. XXV.
Etsi aliquid amplius diligitur quàm corpus, non tamen corpus odio habetur.

plus aliquid diligit. Nam & avarus quamvis pecuniam diligit, tamen emit sibi panem: quod cum facit, dat pecuniam quam multum diligit & augere desiderat; sed quia pluris æstimat salutem corporis sui, quæ illo pane fulcitur. Supervacaneum est diutius de re manifestissima disputare, quod tamen plerumque nos facere cogit error impiorum.

CAPUT.
XXVI.

Præceptum de Deo & proximo; immò & de se ipso diligendo datum est.

Matt. 22.
37.

27. ERGO quoniam præceptio non opus est, ut se quisque & corpus suum diligit, id est, quoniam id quod sumus, & id quod infra nos est, ad nos tamen pertinet, inconcussa naturæ lege diligimus, quæ in bestias etiam promulgata est (nam & bestiarum se atque corpora sua diligunt) restabat ut & de illo quod supra nos est, & de illo quod juxta nos est, præcepta sumeremus. *Diliges*, inquit, *Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & diliges proximum tuum tamquam teipsum. In his duobus præceptis tota Lex pendet & Prophetæ.* Finis itaque præcepti est dilectio, & ea gemina, id est, Dei & proximi. Quòd si te totum intelligas, id est, animum & corpus tuum, & proximum totum, id est, animum & corpus ejus (homo enim ex animo constat & corpore) nullum rerum diligendarum genus in his duobus præceptis prætermissum est. Cùm enim præcurrat dilectio Dei, ejusque dilectionis modus præscriptus appareat, ita ut cetera in illum confluant, de dilectione tua nihil dictum videtur: sed cùm dictum est: *Diliges proximum tuum tamquam teipsum*: simul & tui abs te dilectio non prætermissa est.

CAPUT.
XXVII.
Ordo dilectionis.

28. ILLE autem justè & sanctè vivit, qui rerum integer æstimator est: ipse est autem qui ordinatam dilectionem habet, ne aut dil-

li-

ligat quod non est diligendum, aut non diligit quod est diligendum, aut amplius diligit quod minus est diligendum, aut æquè diligit quod vel minus vel amplius diligendum est, aut minus vel amplius quod æquè diligendum est. Omnis peccator in quantum peccator est, non est diligendus; & omnis homo in quantum homo est, diligendus est propter Deum, Deus verò propter seipsum. Et si Deus omni homine amplius diligendus est, amplius quisque debet Deum diligere quam seipsum. Item amplius alius homo diligendus est quam corpus nostrum: quia propter Deum omnia ista diligenda sunt, & potest nobiscum alius homo Deo perfrui, quod non potest corpus; quia corpus per animam vivit qua fruimur Deo.

29. OMNES autem æquè diligendi sunt: sed cum omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est, qui pro locorum & temporum vel quarumlibet rerum opportunitatibus constrictius tibi quasi quadam sorte junguntur. Sicut enim si tibi abundaret aliquid, quod dari oporteret ei qui non haberet, nec duobus dari posset, si tibi occurrerent duo, quorum neuter alium vel indigentia, vel erga te aliqua necessitudine superaret; nihil justius faceres quam ut sorte legeres, cui dandum esset quod dari utrique non posset: sic in hominibus quibus omnibus consulere nequeas, pro sorte habendum est, prout quisque tibi temporaliter colligatius adhærere poterit.

30. OMNIUM autem qui nobiscum frui possunt Deo, partim eos diligimus quos ipsi adjuvamus, partim eos à quibus adjuvamus, partim quorum & indigemus adjutorio, & indigen-

CAPUT.
XXVIII.
Cui succurrendum, quando succurrere omnibus, vel duobus non possis.
3. Sent. dist. 29. cap. Unde etiam.

CAPUT.
XXIX.
Optandum & agendum ut omnes Deum diligant.

tia

tiæ subvenimus; partim quibus nec ipsi conferimus aliquid commodi, nec ab eis ut nobis conferatur attendimus. Velle tamen debemus, ut omnes nobiscum diligant Deum, & totum quod vel eos adjuvamus vel adjuvamus ab eis, ad unum illum finem referendum est. Si enim in theatris nequitiae qui aliquem diligit histrionem, & tamquam magno vel etiam summo bono ejus arte perficitur, omnes diligit qui eum diligunt secum, non propter illos, sed propter eum quem pariter diligunt: & quanto est in ejus amore ferventior, tanto agit quibus potest modis, ut à pluribus diligatur, & tanto pluribus eum cupit ostendere; & quem frigidiores videt, excitat eum quantum potest, laudibus illius; si autem contravenientem invenerit, odit in illo vehementer odium dilecti sui, & quibus modis valet, instat ut auferat: quid nos in societate dilectionis Dei agere convenit, quo perfrui beatè vivere est; & à quo habent omnes qui eum diligunt, & quod sunt, & quod eum diligunt; de quo nihil metuis, ne cuiquam possit cognitum displicere; & qui se vult diligi, non ut sibi aliquid, sed ut eis qui diligunt, æternum præmium conferatur, hoc est, ipse quem diligunt? Hinc efficitur, ut inimicos etiam nostros diligamus: non enim eos timemus, quia nobis quod diligimus auferre non possunt: sed miseramur potius, quia tanto magis nos oderunt, quanto ab illo quem diligimus separati sunt. Ad quem si conversi fuerint, & illum tamquam beatificum bonum, & nos tamquam socios tanti boni necesse est ut diligant.

CAP. XXX.

Proximi nostri omnes homines, & ipsi Angeli.

31. ORITUR autem hoc loco de Angelis nonnulla quæstio. Illo enim fruente, etiam ipsi beati sunt, quo & nos frui de-

deramus: & quanto in hac vita fruimur vel per speculum vel in ænigmate, tanto nostram peregrinationem & tolerabilius sustinemus, & ardentius finire cupimus. Sed utrum ad illa duo præcepta etiam dilectio pertineat Angelorum, non irrationabiliter quæri potest. Nam quod nullum hominum exceperit qui præcepit ut proximum diligamus, & ipse in Evangelio Dominus ostendit, & Paulus Apostolus. Namque ille cui duo ipsa præcepta protulerat, atque in eis pendere totam Legem Prophetarumque dixerat, cum interrogaret eum, dicens: *Et quis est meus proximus?* hominem quemdam proposuit descendente ab Jerusaleme in Jericho, incidisse in latrones, & ab eis graviter vulneratum, saucium & semivivum esse derelictum: cui proximum esse non docuit, nisi qui erga illum recreandum atque curandum misericors exstitit, ita ut hoc qui interrogaverat, interrogatus ipse fateretur. Cui Dominus ait: *Vade, & tu fac similiter;* ut videlicet eum esse proximum intelligamus, cui vel exhibendum est officium misericordiae, si indiget, vel exhibendum esset, si indigeret. Ex quo est jam consequens, ut etiam ille à quo nobis hoc vicissim exhibendum est, proximus sit noster. Proximi enim nomen ad aliquid est, nec quisquam esse proximus nisi proximo potest. Nullum autem exceptum esse cui misericordiae denegetur officium, quis non videat? quando usque ad inimicos etiam porrectum est eodem Domino dicente: *Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos.*

32. Ita quoque Paulus Apostolus docet, cum dicit: *Nam non adulterabis, non homicidium facies, non juraberis, non con-*

3. Sent.
dist. 28. c.
Oritur.

Luc. 10. 29.

Matt. 5.
44.

Rom. 13. 9.

cupiscēs, & si quod est aliud mandatum, in hoc sermone recapitulatur: Diliges proximum tuum tamquam teipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Quisquis ergo arbitratur non de omni homine Apostolum præcepisse, cogitur fateri quod absurdissimum & sceleratissimum est, fuisse visum Apostolo, non esse peccatum si quis aut non Christiani, aut inimici adulteraverit uxorem, aut eum occiderit, aut ejus rem concupierit: quòd si dementis est dicere, manifestum est omnem hominem proximum esse deputandum, quia erga neminem operandum est malum.

33. Jam verò si vel cui præbendum est, vel à quo nobis præbendum est officium misericordiæ, rectè proximus dicitur; manifestum est hoc præcepto quo jubemur diligere proximum, etiam sanctos Angelos contineri, à quibus tanta nobis misericordiæ impenduntur officia, quanta multis divinarum Scripturarum locis animadvertere facile est. Ex quo & ipse Deus & Dominus noster proximum se nostrum dici voluit. Nam & seipsum significat Dominus Jesus Christus opitulatum esse semivivo jacenti in via afflicto, & relicto à latronibus. Et Propheta in oratione ait: *Sicut proximum, sicut fratrem nostrum, ita complacēbam.* Sed quoniam excellentior ac supra nostram naturam est divina substantia, præceptum quo diligamus Deum, à proximi dilectione distinctum est. ^a Ille enim nobis præbet misericordiam propter suam bonitatem, nos autem nobis invicem propter illius: id est

^a Addunt hic MSS. Vaticani duo: *Nos verò quia natura æquales sumus, & remota jactantia nihil aliud omnes quàm homines sumus, præceptum quo diligamus proximum à nostra dilectione distinctum non est.*

est, ille nostri miseretur ut se perfruamur, nos verò invicem nostri miseremur, ut illo perfruamur.

34. QUAPROPTER adhuc ambiguum esse videtur, cum dicimus ea re nos perfrui, quam diligimus propter seipsam, & ea re nobis fruendum esse tantum, qua efficimur beati, ceteris verò utendum. Diligit enim nos Deus, & multum nobis dilectionem ejus erga nos divina Scriptura commendat: quomodo ergo diligit? ut nobis utatur, an ut fruatur? Sed si fruatur, eget bono nostro, quod nemo sanus dixerit. Omne enim bonum nostrum vel ipse, vel ab ipso est: cui autem obscurum vel dubium est, non egere incem rerum harum nitore quas ipsa illustraverit? Dicit etiam apertissime Propheta: *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non egēs.* Non ergo fruatur nobis, sed utitur. Nam si neque fruatur neque utitur, non invenio quem admodum diligit.

35. SED neque sic utitur ut nos: nam nos res quibus utimur, ad id referimus, ut Dei bonitate perfruamur; Deus vero ad suam bonitatem usum nostrum refert. Quia enim bonus est, sumus; & in quantum sumus, boni sumus. Porrò autem quia etiam justus est, non impunè sumus mali: & in quantum mali sumus, in tantum etiam minus sumus. Ille enim summè ac primitus est, qui omnino incommutabilis est, & qui plenissime dicere potuit: *Ego sum, qui sum: & dices eis: Qui est, misit me ad vos;* ut cetera quæ sunt, & nisi ab illo esse non possint, & in tantum bona sint, in quantum acceperunt ut sint. Ille igitur usus qui dicitur Dei, quo nobis utitur, non ad ejus, sed ad nostram utilitatem refertur, ad ejus

CAPUT
XXXI.
Deus nobis
non fruatur,
sed utitur.

Psal. 15. 1.

I. Sent.
dist. 1. c.
Sed cum.

CAPUT
XXXII.
Deus homi-
ni quomodo utatur.

Exodi. 3.
14.

autem tantummodò bonitatem. Cujus autem nos miseremur, & cui consulimus, ad ejus quidem utilitatem id facimus, eamque intuemur; sed nescio quomodò etiam nostra a fit consequens, cum eam misericordiam quam impendimus egenti, sine mercede non relinquit Deus. Hæc autem merces summa est ut ipso perfruamur, & omnes qui eo fruimur, nobis etiam invicem in ipso perfruamur.

36. NAM si in nobis id facimus, remanemus in via, & spem beatitudinis nostræ in homine vel in Angelo collocamus: quod & homo superbus & angelus superbus arroganti sibi, atque in se aliorum spem gaudent constituit. Sanctus autem homo & sanctus Angelus etiam fessos nos, atque in se adquiescere & remanere cupientes, reficiunt potius, aut eo sumtu quem propter nos, aut illo etiam quem propter se acceperunt, acceperunt tamen: atque ita refectos in illum ire compellunt, quo fruentes pariter beati sumus. Nam & Apostolus clamat: *Numquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? & : Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Et Angelus hominem se adorantem monet, ut potius illum adoret, sub quo ei Domino etiam ipse conservus est.

37. Cum autem homine in Deo frueris, Deo potius quam homine frueris. Illo enim frueris, quo efficeris beatus; & ad eum te pervenisse lætaberis, in quo spem ponis ut venias. Inde ad Philemonem Paulus: *Ita frater, inquit, ego te fruar in Domino.* Quod si non addidisset, *in Domino, & te fruar tantum*

^a Editi, *sic.* At MSS. *fit.*

tum dixisset, in eo constituisset spem beatitudinis suæ. Quamquam etiam vicinissimè dicitur frui, cum a delectatione uti. Cum enim adest quod diligitur, etiam delectationem secum necesse est gerat: per quam si transieris, eamque ad illud ubi permanendum est, retuleris, uteris ea, & abusivè, non propriè diceris frui. Si verò inhæseris atque permanseris, finem in ea ponens lætitiæ tuæ, tunc verè & propriè frui dicendus es: quod non faciendum est nisi in illa Trinitate, id est, summo & incommutabili bono.

38. VIDE quemadmodum cum ipsa Veritas, & Verbum, per quod facta sunt omnia, caro factum esset, ut habitaret in nobis, tamen ait Apostolus: *Etsi noveramus Christum secundum carnem, sed jam non novimus.* Ille quippe qui non solum pervenientibus possessionem, sed etiam viam præbere se voluit venientibus ad ^b principium viarum, voluit carnem adsumere. Undè est etiam illud: *Dominus creavit me in principio viarum suarum*; ut inde inciperent, qui vellent venire. Apostolus igitur quamvis adhuc ambularet in via, & ad palmam supernæ vocationis sequeretur vocantem Deum, tamen ea quæ retrò sunt obliviscens, & in ea quæ ante sunt extentus, jam principium viarum transierat, hoc est, eo non indigebat, à quo tamen adgrediendum & exordiendum iter est omnibus, qui ad veritatem pervenire, & in vita æterna permanere desiderant. Sic enim ait: *Ego sum via & veritas & vita*; hoc est, per me ve-

c 3

^a Veteres codices, *cum dilectione uti.*

^b Am. Er. & MSS. Theodericensis, *ad se principium viarum.*

TUTAD
XXXIII.
Quomodo
homine
frui conve-
niat.

1. Cor. 1.
13.
1. Cor. 3. 7.
Apoc. 19.
20.

1. Sent.
dist. 1. cap.
Cum au-
tera.

Philem. v.
20.

CAPUT
XXXIV.
Prima ad
Deum via,
Christus.
2. Cor. 5.
16.

Prov. 8. 22.

Phil. 3. 13.

Joan. 14.
6.

nitur, ad me pervenitur, in me permanetur. Cum enim ad ipsum pervenitur, etiam ad Patrem pervenitur; quia per æqualem ille, cui est æqualis, agnoscitur: vinciente & tamquam adglutinante nos Spiritu Sancto, quo in summo atque incommutabili bono permanere possumus. Ex quo intelligitur a quàm nulla res in via tenere nos debeat, quando nec ipse Dominus, in quantum via nostra esse dignatus est; tenere nos voluerit, sed transire; ne rebus temporalibus, quamvis ab illo pro salute nostra susceptis & gestis, hæreamus infirmiter, sed per eas potius curramus alacriter, ut ad eum ipsum, qui nostram naturam à temporalibus liberavit, & collocavit ad dexteram Patris, provehi atque b pervehi mereamur.

b
CAPUT
XXXV.
Scripturæ
plenitudo
finisque a-
mor Dei &
proximi.
Rom. 13.
10.

39. OMNIUM igitur quæ dicta sunt, ex quo de rebus tractamus, hæc summa est, ut intelligatur Legis & omnium divinarum Scripturarum plenitudo, & finis esse dilectio rei, qua fruendum est, & rei quæ nobiscum ea re frui potest; quia ut se quisque diligat, præcepto non opus est. Hoc ergo ut nossemus atque possemus, facta est tota pro salute nostra per divinam providentiam dispensatio temporalis, qua debemus uti, non quasi mansoria quadam dilectione atque delectatione, sed transitoria potius, tamquam viæ, tamquam vehiculorum vel aliorum quorumlibet instrumentorum, aut si quid congruentius dici potest; ut ea quibus ferimur, propter illud, ad quod ferimur, diligamus.

CAPUT
XXXVI.
Interpreta-
tio Scriptu-

40. QUISQUIS igitur Scripturas divinas vel quamlibet earum partem intellexisse sibi vi-

a Editi, quia, at MSS. melioris notæ, quam nulla res.
b In vulgatis, pervenire; ejus loco in MSS. pervehi.

videtur, ita ut eo intellectu non ædificet istam geminam caritatem Dei & proximi, nondum intellexit. Quisquis verò talem inde sententiam dixerit, ut huic ædificandæ caritati sit utilis, nec tamen hoc dixerit, quod ille quem legit eo loco sensisse probabitur, non perniciosè fallitur, nec omninò mentitur. Inest quippe in mentiente voluntas falsi dicendi: & ideo multos invenimus, qui mentiri velint; qui autem falli, neminem. Cum igitur hoc sciens homo faciat, illud nesciens patitur; satis in una eademque re apparet illum qui fallitur, eo qui mentitur esse meliorem: quandoquidem pati melius est iniquitatem, quam facere: omnis autem qui mentitur, iniquitatem facit; & si cuiquam videtur utile aliquandò esse mendacium, potest videri utilem aliquandò esse iniquitatem. Nemo enim mentiens, in eo quod mentitur, servat fidem: nam hoc utique vult, ut cui mentitur fidem sibi habeat, quam tamen ei mentiendo non servat: omnis autem fidei violator iniquus est. Aut igitur iniquitas aliquandò utilis est, quod fieri non potest; aut mendacium semper inutile est.

41. Sed quisquis in Scripturis aliud sentit quàm ille qui scripsit, illis non mentientibus fallitur: sed tamen, ut dicere cœperam, si ea sententia fallitur, qua ædificet caritatem, quæ finis præcepti est, ita fallitur, ac si quisquam errore deserens viam, eo tamen per agrum pergat, quo etiam via illa perducit. Corrigendus est tamen, & quàm sit utilius viam non deserere, demonstrandum est, ne consuetudine deviandi etiam in transversum aut perversum ire cogatur.* ASSERENDO enim temerè quod ille non sensit, quem legit, ple- rumque incurrit in alia, quæ illi sententiæ con-

ræ licet vi-
tiosa, non
est men-
dax, nec
perniciosè
fallax, si
modò utilis
sit ædifi-
candæ ca-
ritati.

Corrigen-
dus tamen
inter pres,
qui sic fal-
litur.
I. Tim. 1. 5.

* CAPUT
XXXVII.

texere nequeat : quæ si vera & certa esse consentit , illud non possit verum esse quod senserat ; fitque in eo , nescio quomodo , ut amando sententiam suam , Scripturæ incipiat offensior esse quàm sibi. Quod malum si serperisiverit , evertetur ex eo. Per fidem enim ambulamus , non per speciem ; titubabit autem fides , si divinarum Scripturarum vacillat auctoritas : porro fide titubante , caritas etiam ipsa languescit. Nam si à fide quisque ceciderit , à caritate etiam necesse est cadat : non enim potest diligere quod esse non credit : porro si & credit & diligit , bene agendo & præceptis morum bonorum obtemperando efficit , ut etiam speret se ad id quod diligit esse venturum. Itaque tria hæc sunt , quibus & scientia omnis & prophetia militat , fides , spes , caritas.

42. SED fidei succedit a species , quam videbimus , & spei succedit beatitudo ipsa , ad quam perventuri sumus : caritas autem etiam istis decedentibus augebitur potiùs. Si enim credendo diligimus quod nondùm videmus , quantò magis cùm videre coeperimus ? Et si sperando diligimus quò nondùm pervenimus , quantò magis cùm pervenerimus ? Inter temporalia quippe atque æterna hoc interest , quòd temporale aliquid plus diligitur antequam habeatur , vilescit autem cùm advenerit ; non enim satiat animam , cui vera est & certa sedes æternitas : æternum autem ardentius diligitur adeptum , quàm desideratum : nulli enim desideranti conceditur plus de illo existit.

^a Sic MSS. tredecim. Editi verò , succedit spes ; præterea , uti intelligitur ex sequentibus verbis , quam videmus.

^a
CAPUT
XXXVIII.
Caritas
perpetuò
manet.

timare quàm se habet , ut ei vilescat cùm minus invenerit ; sed quantum quisque veniens existimare potuerit , plus perveniens inventurus est.

43. HOMO itaque fide , spe , & caritate subnixus , eaque inconcussè retinens , non indiget Scripturis nisi ad alios instruendos. Itaque multi per hæc tria etiam in solitudine sine codicibus vivunt. Undè in illis arbitrari jam impletum esse quod dictum est : *Sive prophetiæ evacuabuntur , sive linguæ cessabunt , sive scientia evacuabitur*. Quibus tamen quasi maquis tanta fidei , & spei , & caritatis in eis surrexit instructio , ut perfectum aliquid tenentes , ea quæ sunt ex parte non quærant : perfectum sanè , quantum in hac vita potest ; nam in comparatione futuræ vitæ nullius justis , & sanctis est vita ista perfecta. Idèò *Manent* , inquit , *fides , spes , caritas , tria hæc : major autem horum est caritas* ; quia , & cùm quisque ad æterna pervenerit , duobus istis decedentibus caritas auctior & certior permanebit.

44. QUAPROPTER cùm quisque cognoverit finem præcepti esse caritatem , de corde puro , & conscientia bona , & fide non ficta , omnem intellectum divinarum Scripturarum ad ista tria relaturus , ad tractationem illorum librorum securus accedat. Cùm enim diceret , *caritas* , addidit , *de corde puro* ; ut nihil aliud quàm id quod diligendum est , diligatur. *Conscientiam verò bonam* conjunxit propter spem : ille enim se ad id quod credit , & diligit perventurum esse desperat , cui malæ conscientie scrupulus inest. Tertiò , & *fide* , inquit , *non ficta*. Si enim fides nostra mendacio caruerit , tunc & non diligimus

CAPUT
XXXIX.
Scripturis
non indiget
homo fide,
spe , & caritate
instructus.
1. Cor. 13.
8.

1. Cor. 13.
13.

CAP. XL.
Qualem
lectorem
Scriptura
postulet.

1. Tim. 1.
5.

mus quod non est diligendum, & rectè vivendo id speramus, ut nullo modo spes nostra fallatur. Propterea de rebus continentibus fidem, quantum pro tempore satis esse arbitratus sum dicere volui; quia in aliis voluminibus, sive per alios sive per nos multa jam dicta sunt. Modus itaque sit iste libri hujus. Cetera de signis, quantum Dominus dederit, disseremus.

LIBER SECUNDUS.

Jam de signis verbisque Scripturæ sacræ sermonem instituit Augustinus, ostenditque hujus germanum sensum plerumque idèd non percipi, quia signa illa aut ignota sunt, aut ambigua. Quapropter prolato in primis divinorum librorum canone, declarare pergit quarum potissimum linguarum peritia, quænamve disciplinæ ac scientiæ conferant ad illam signorum ignorantiam removendam. Ubi data occasione de repudiandis superstitiosis artibus, & doctrinis strictim, sed profundè disputat. Quemadmodum etiam animo comparatus is esse debeat, qui operam studio Scripturarum navaturus sit, declarat sub initium, & ad finem libri.

CAPUT. I.
Signum
quid, &
quetuplex.

I. QUONIAM de rebus cum scriberem, præmissi commonens ne quis in eis adtenderet nisi quod sunt, non etiam si quid aliud præter se significant; vicissim de signis disserens hoc dico, ne quis in eis adtendat quod sunt, sed potius quod signa sunt, id est, quod sig-

significant. Signum est enim res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cogitationem venire: sicut vestigio viso, transisse animal, cujus vestigium est, cogitamus; & fumo viso, ignem subesse cognoscimus; & voce animantis audita, affectionem animi ejus advertimus; & tuba sonante, milites vel progredi se, vel regredi, & si quid aliud pugna postulat, oportere noverunt.

2. Signorum igitur alia sunt naturalia, alia data. Naturalia sunt, quæ sine voluntate atque ullo appetitu significanti, præter se aliquid aliud ex se cognosci faciunt, sicuti est fumus significans ignem. Non enim volens significare id facit, sed rerum expertarum animadversione, & notatione cognoscitur ignem subesse, etiam si fumus solus appareat. Sed & vestigium transeuntis animantis ad hoc genus pertinet: & vultus irati seu tristici affectionem animi significat, etiam nulla ejus voluntate qui aut iratus aut tristis est; aut si quis alius motus animi vultu indice proditur, etiam nobis non id agentibus ut prodatur. Sed de hoc toto genere nunc disserere non est propositum. Quoniam tamen incidit in partitionem nostram, præteriri omninò non potuit, atque id hactenus notatum esse suffecerit.

3. DATA verò signa sunt, quæ sibi quæque viventia invicem dant ad demonstrandos, quantum possunt, motus animi sui vel sensa, aut intellecta quælibet. Nec ulla causa est nobis significanti, id est, signi dandi, nisi ad depromendum & trajiciendum in alterius animum id quod animò gerit is qui signum dat. Horum igitur signorum genus, quantum ad ho-

CAPUT II.
De quo signorum genere hic tractandum.